

## Csokonai kiadatlan levelei.

A mi a XVIII-ik század kiváló magyar poétájában, mint hazafias erő, hév, lendület és morális érzés figyelemre méltó s lebilincselő vonás, mindaz benne van leveleiben, melyeknek minden sorát nagy őszinteség és mély közvetlenség hatja át. E levelek nélkül a magyar közönség Csokonait az ő igazi mivoltában sohasem fogja megismerni, mivelhogy egyetlen irodalmi műve sincs Csokonainak, hol a maga programjáról, céljairól, terveiről, küzködéseiről és a korabeli hátramaradt állapotokról olyan őszintén nyilatkozhatott volna, mint irodalmi leveleiben. Dorottyája, Béka egérharcza, bohózatos színdarabjai után holmi léha, víg poétát sejtethetne az olvasó Csokonaiban, a ki pedig, hogy nem ilyen volt, vagyis hogy éppen megfordítottja volt mindannak, a mi első pillanatra mint léhaság, vagy könnyelmű nembánomság benne látszik, azt leveleiből tudjuk meg, melyek egyébként is a XVIII-ik századbeli magyar próza elsőrendű termékei. Ezek az egyik érdekességei e leveleknek. Másik érdekességük az, hogy életrajza szempontjából nagybecsű adatokat tartalmaznak, melyeket életírója sohasem fog mellőzhetni. Feltárják *Széchenyi* Ferencz grófhhoz és nevéhez való viszonyát, tudósítást adnak irodalmi terveiről, kudarczairól, anyagi viszonyairól és arról a nemes patriotizmusról, mely lelkében lobogott. E levelek eddig közzétéve nem voltak, most azonban, halálának századik évfordulója múltán, irodalmi és hazafias érdek egyaránt, hogy nyilvánosságra kerüljenek. Időrendben közöljük e leveleket, melyek közül csupán az elsőre, mely egyúttal legszébb leveleinek egyike, jegyzünk meg annyit, hogy huszonöt éves fiatal ember volt ekkor Csokonai, mikor *Széchenyi* Ferenczhez küldötte. Az érdekes levelek eredetijét a *Magyar Nemzeti Múzeum* irodalmi levéltára őrzi és hű másolatban itt következnek:

## I.

Nagy Méltóságú Gróf  
Kegyelmes Uram!

Esztenedeje elmúlt, hogy az Ország' Gyűlésének vége felé a' Diétai Magyar Múzsának kiadásában a' reménységemnél kevesebb Praenimatorok miatt a' Nyomatónak adós maradván, valamint többnyire minden ügyetlen Literátorok, úgy én is, egyedül Excellentziádnak Nagylelkében 's hazafiúi kegyelmes Szívében találtam fel a' segedelmet. De mire az utolsó Arkus kiszabadult volna a' Sajtó alól, már akkorra Excellentziád haza menvén, én minden vigasztalás és Reménység nélkül maradtam: hanem mégis utoljára az ember-séges Nyomatóval tisztességes Accorda lépven, bajaimból tűrhetőképen kimenekedtem.

Azolta, a' Nyári Insurrectionnak üres ideje alatt, öszveszedtem Irásaimat, a' melyek részént eredeti, részént görög, deák, frantzia, német és olasz nyelvből fordított darabok, részént prósák a' philosophiai 's Aestheticai Tudományokból. Ezeket öszveszedvén, itten Komáromba *Nyájás Múza* név alatt ki akartam adni.

De azolta szándékomat megváltoztatván, most már a' Pézseli halálával félbeszakadt Mindenés Gyűjteményt akarom folytatni. Okaim erre ezek. Mert így a' magam irásaimat, a' melyek többnyire apró Darabok, szintűgy kiadhatom, azonba a' Tudósoknak közé iktatott Munkáival a' Könyvnek dísz, kedvességet és tekéntetet adhatok. Jobban is fogják olvasni minden rendű és vallású Hazafiak, ha minden rendű és vallású embereknek neveit találják benne. Ha valami irigy ellenség piszkálja, többen lesznek a' mentő s oltalmazó tollak, akiknek védelme alatt magam is bátorságba lehetek. *Új Mindenés Gyűjtemény* lesz a' neve, a'melly már Országszerte esméretes. S a' t.

Méltóságos Uram! Tudom, hogy Excellentziád és minden közjótól lelkesítettettekkel szomorúan tapasztalta Nemzeti Literaturánknak 's azzal együtt a' Magyar Characternek ügyefogyott állapotját 's megilletődve szemlélte, hogy mi ennyi fényes Nemzetek szomszéd-ságában is úgy élünk, mintha most is a' Caspium' partjain sátoroznánk 's a' világos XVIIIId. Századnak végén is ránk nézve ama' boldogtalan Közép Idő látszik folydogálni. Ez előtt egynehány eszten-dőkkel kezdetűk vala mutogatni, melly hathatós a' Magyar Ész 's mikre nem termett ő a' lovon és kardon kívül is, a' midőn önnön magának hagyattatva, minden Fejedelmi Pártfogás nélkül, olly lépéseket kezdett tenni a' nagy Nemzetek nyomába. De ennek is vége van.

Alig serkentünk fel ama' lomha álomból, melyben századokig aludtunk, 's újra szunnyadozunk. Oda van minden igyekezetünk, serénységünk ismét megszakadt. Imé alig jön ki esztendőnként egy-két valamit érő könyv, a' Typographiák megint Imádságos Könyvekre 's Kalendariumokra szorultak, Theatrumunk a' maga böltsőjében megholt, az Olvasás a' Közönségbe megtsökkent, legjobb Literatorink vagy meghaltak vagy szerentsétlenségbe estek, a' többiek elhallgattak, nints a' ki őket serkentgetné. Veszedelmes állapot! Annyi Nemzetek' példájára fel nem buzdul a' Magyar Nemes Vér? tulajdon kárán meg nem dobban a' hazafiúi érzékeny szív? saját Nyelvének Európában a' porba tapadtatását hidegen nézi a' kibujdosott Scythá? A romlás nyakunkon van, de még össze nem tiprott: most! most kell iparkodni! Hadd serkenjenek fel a' veszteglő Tudósok, hadd szokjon az olvasáshoz a közönség, hadd szelidüljön az Ásiai erkölts, tsinosodjon a' magyar gusztus, jobb híreket hordjanak a' Napkölti Szelek Európának tudósabb részeire az Iszter partjairól. — Én a' mit lehet részemről véghez viinni, el nem mulatom.

De mivelhogy minden közjóra tzelző Plánuma a' Magyarnak vagy a' költség' vagy a' Pártfogók' nem léte miatt hol az irigység, hol más szerentsétlenség miatt, még eddig részént füstbe ment, részént szikrát sem kaphatott: ehhez képest, hogy a' számos példákat az enyém is egyel ne szaporítsa, az új Ms Gyűjteménynek homlokára kivántam a' haza-szerette *Szecheny Nevet* függeszteni és azt telyes megalázkodással Excellentiádnak oltalmába ajánlani, főhajtva könyörögvén Excellentiádnak, hogy azt hatalmas Szárnyai alá venni 's a' világra lejendő kijöhetésére felsegélteni méltóztassa. — A' melly Kérelmemnek jó válaszzsal való meghallgattatása felől nem hagynak engemet azok a' sok nemes Áldozatok kételkedni, a' mellyek az Excellentiád Méltóságos Nevét a' Haza és Múzsák oltarán már elbélyegezték a' halhatatlanságra.

Éljen boldogul Excellentiád árva Hazánknak 's ügyetlen Nemzetünknek javára és diszére: én változhatatlan tisztelettel maradok  
Kegyelmes Uram!

Excellentiádnak

Komárom, Január 23 d. 1798.

igazi kész szolgája  
*Csokonay Mihály*  
m. k.

II.

R.-Komárom, Febr: 13 d. M. 1802.

Nagy Méltóságú Gróf

Kegyelmes Uram!

Excellentiádnak kegyes Levelét 's erántam érdemem felett kimutatott pártfogását 's grátziáját mély tisztelettel venni szerentsém volt; melly által magamat, az holtig való háládatosságra 's az Excel-

lentiád' parantsolatának mindenkor hiven való bétöltésére egészen lekötözöttnek esmérem. Legközelebb tehát ama' 3 punctumokra, melyekre válaszolnom törvényemmé lett, alázatos Feleletemmel udvarolni bátorkodom. Munkáimnak kiadását Diéta utánra halasztom: mert Excellentiádnak parantsolatja. Használni fog ez a' haladék ő rájok nézve is: mert ezt az időt faragásokra és ékesgetésekre fogom fordítani; és egyébaránt is még egészen letisztázva nintsenek.

A' mi foglaltjokat illeti. A' *serieuse* gondolatokban elkivántam szorgalmasan kerülni mind azt, valami a' dolgoknak mostani fekvéséhez képest botránkozató volna: valamint a nyájasabb tárgyak körül, még a hol a' myrtuskoszorúért láttatom is énekelni, minden obscenitást és pajkosságot; úgy, hogy az én Daljaimban inkább a' Petrárka Lauráját találni fel, mint sem a' Tómiszi Számkivetettnek a' Corinnáját. De előre minék szabodom? Excellentiád maga méltóztassék róla ítéletet bölts általlátása szerént hozni: az én tisztém csak az, hogy mindnyáját előre bémutassam, mellyet fogok is egész készséggel és tisztelettel tselekedni; hanem hogy Excellentiádnak is egyszerre sokkal ne alkalmatlankodjam, magam is (míg egy része Excellentiádnál lejénd) a' többivel foglalatoskodhassam, apró Csomónként, mellyet 7—8 árkosból fognak állani, vagyis *Heftweis* udvarlok vélek Excellentiádnak, hahogy ezen könyörgésemet applacidálni méltóztatik. A' nagyobbatska Fordításokat, minthogy vélek az Eredeti nyelven Excellentiádnak széles tudománya esméretes, úgy gondolnám, elég lenne tsak megnevezni. Ezek pedig név szerént: 1. *Georgicorum Libri IV. Ex Virgili Operibus*. Hanem ezt már a' Mélt. Gróf Festetits György Ő Nagysága, erántam viseltető Kegyességéből magáéva tenni méltóztatott, és itten tsak egy alázatos Tudósításképpen bátorkodtam említeni, tudván mennyire interessálja Excellentiádat minden Literaturai igyekezet. 2. *L' Aminta, Favola Boschereccia di Torq. Tassó*. 3. *Cantate di Piet: Metastasio*. 4. *L' Achille di Seiro; La Didone abbandonata; Il Ré Pastore: Tragedie del Medesimo*. 5. *Le Temple de Cuide, Poeme de Montesquieu*. 6. *La Boucle de Cheveux enlevé, Heroi: Comique de Pope*. 7. *Die Zauberflöte. Opera von Schikaneder*. 8. *Der Frühling von Kleist*. — Ezt az utolsót a' héten sajtó alá tétettem, reménylén, hogy ennek a' hasonlíthatatlan Versezetnek belső Érdeme nékem is kegyelmet nyér a' Mélt. Grófné Ő Excellentiája előtt, kinek ezzel névnap alázatos Ajándékúl kívánok udvarolni, ide zárván mély főhajtással 's kézsókolással az ajánló kis Versetskét is, a' mellyet a' Horatius' Libri IV. Oda 8-vájának követésére készítettem. Méltóztassék Excellentiád és Ő Excellentiája, ezt a' kitsiny, de a' Kleist' és a' szép Tavasz' nevéért betses Ajándékot kegyes szívvel elfogadni 's az Excellentiátok eránt való örökös tisztelettemmel és háládatossággommal a' magam méltatlan voltomat kipótolni. Ennek a kis Munkának, melly tsak 7 árkus-



ból áll, és belőle 500 Exemplart nyomtattatok, ennek az árra, mondom, fundusképen fog arra szolgálni, hogy annál könnyebben foglalatoskodhassam a' Diéta' elmulásáig ama' Többivel. Ennek a Nyomtattása semmiben sem ellenkezik azon 3 pontokkal; minthogy még a' Diéta előtt jóval kikerül, a' foglalatlja világszerte esméretes, az Ajánló Levél pedig a' Mélt. Grófnéhoz, Ő Excellentiájához vagyon intézve.

Többire, a' Méltóságos Grófné' Ő Excellentiájának több számos és boldog esztendőket, egész Nagyságos Grófi Házával együtt kéztsókolva és tellyes szívből kívánván; magamat pedig az előmbé kegyelmesen szabott parantsolatok körül foglalatoskodtatván: addig is Musáimat, születendő *Árpádomat*, és önnön magamat az Excellentiád' kegyelmébe alázatos bizodalommal rekesztem és változhatatlan tisztelettel maradok

Kegyelmes Uram

Excellentiádnak

alázatos hív szolgája  
*Csokonay Mihály.*

### III.

Méltóságos Grófné,

Kegyelmes Asszonyom!

Ő Excellentiájának a' Mélt: Grófnak parantsolatjából egy Új Dedicatiot kellett vala készítenem: de míg az elkészülne, és a' hozzá tartozó Munka a' sajtó alá mehetne; bátorzkodtam a' Kleist' Tavaszát kiadni, és elejébe ezt az ide zárt Ajánlást függeszteni, még pedig Excellentiádnak Névnapi udvarlására. Mély főhajtással tehát és alázatos kéztsokolással könyörgöm Excellentiádnak, méltóztassa ezt a' poétai ajándékot azzal a' kegyességével elfogadni, a' mellyel az emberek, a' Nemzet és a' Szép tudományok eránt szokott viseltetni. SZÉCHÉNYI! FESTETITS! Ez a' két Méltóságos Név, Excellentiád eránt tiszteletet öntött belém, és bizodalmat: ezzel az udvarlással pedig tartoztam én Excellentiádnak, a' Méltóságos Grófnak Ő Exc:jának kegyes Pártfogásáért, és a' Mélt: Gróf Festetits György Ő Nagyságának sok rendbéli jótéteményéért. De tartoztam ezzel az Excellentiád érdemeinek is, mellyek ama' két Tisztelt Nevet Excellentiádban szerentséssen egyesítették. Tellyes bizodalommal teritem tehát lábaihoz a' *Tavaszt* és holtig maradok Excellentiádnak

hív tisztelő szolgája  
*Csokonai Mihály m. k.*

## IV.

Debreezenb. Júl. 17 d. 1803.

Méltóságos Grófné,  
Kegyelmes Asszonyom!

Későre tudtam meg egy jó Barátomtól, hogy azon 50 frt., melyet számomra Pestről Beleznay úr hozott és felőle azt állította, hogy annak Nemes Ajándékozóját sem maga nem tudja, sem azt felőle nem hiszi, hogy én valaha megtudhatnám, — Excellentziádnak erántam, érdemtelen eránt mutatott kegyes Jótéteménye légyen, és hogy — az én még akkori gyanúm s vélekedésem tsakugyan igazságos volt.

A' mit azért szint' ekkoráig kötelességemből külsőképpen elműlaltam, azt most ezen Hála-levelem által bétölteni szerentsés vagyok. Mert belső háladatosságom ugyan és az a' mély tiszteletem, melyre az Excellentziád Nemes Szive, Lelke és talentomjai köteleznek, sem a' Levelek, sem az Idők' határi közzé nem szoríttathatik.

Ha a' síron túl részt vesznek még a' halandók' Árnyéki azokban, a' miket e' földi vándorságoknak idején tettek, vagy kedveltek; ha abba a' nagy Tartományba, melyet Tőlünk tengerjei zárnak el a' homálynak, valamely Hír lebeghet erről a' lármás planetáról, mellyben a' Napnak világánál zsbongunk, és ha ott az Egyenlőség lugassai között a' Nemzetek egymást előtalálják, megértik, szeretik; úgy, tudom, ama természetes Festőnek, ama Prussus Major-nak Nemes Árnyéka, olvadozva emlékezik a' mi Honnyunkbeli Grófnéról 's az ő fellelkesedése méltóbb tömjén lesz az Excellentziád' Nagy Érdemeinek, Kleist eránt, mint minden én gyarló Ékesen-szóllásom, melly tsak erőlködő selypesség és rebegés.

Kegyelmes Asszonyom! Jussom van mind magam mind édes Hazámra nézve, a' Grófot Ó Excellentziáját minden soromban a' NAP-hoz hasonlítani, melly ragyog és élet: nints-e jussom akkor Excellentziádat az *Aether*hez hasonlítani, melly noha nem kívánja magát mutatni, mégis terjesztője a' fénynek és melegségnek? — Excellentziád is tsak jöltévő 's élesztő Munkáiban érezteti vélünk nemes voltát. Kötelez e' bennünket Irókat arra, hogy a' köznepet is, melly rövidebb látású, figyelmessé tegyük az — *Aetherre*!

Méltóztassa tehát megengedni Excellentziád, hogy nagyságos Érdemeiről az én tsekély Músám ezután énekelhessen 's az által néminémű próbájit adja annak az érzékeny tiszteletnek, mellyel marad

Excellentziádnak

holtig igaz híve  
*Csokonay Mihály* m. k.

## V.

Nagyméltóságu GRÓF,  
Kegyelmes Uram!

Excellentziádnak erántam bőven kimutatott kegyessége, egyszersmind a' Magyar Literaturának gyarapodása eránt viseltető buzgósága, felbátorítanak engemet, hogy egy alázatos kérésemet Excellentziádnak kegyes Színe elibe terjeszteni ne tartózkodjam. Ugyanis

Majd fél esztendeje már, miolta *Anákreoni Ódaim* a' Bétsi Nyomtató-műhelyben félbe darabba hever, tsak e' miatt, hogy néhai Gróf *Reviczky* Károly *Specimen Poëseos Persicae* nevű könyvét, mellynek az Ódákra tett Commentariusomban elmúlhatatlanul hasznát kell vennem, sehohol nem találhatom; jóllehet mind ez itten körül lévő magános és közönséges Könyvtárakat felkerestettem; mind a Pesti és Bétsi könyváros és Antiquarius boltokban pénzemért tudakoztattam.

Instálom tehát alázatosan Excellentziádat, méltóztassa a nevezett könyvet a' Nationalis BÖtecából<sup>1</sup> Reversalis mellett számomra kiadatni, s leküldését Kultsár Urnak meghagyni. Én Lőrintznapi Debretzeni Vásárkor Kiss István Könyváros Uramtól Kultsár Ur kezébe méltó köszönettel visszaküldöm.

A' legforróbb háladatossággal, 's a legmélyebb tisztelettel ajánlom ezutánra is magamat Excellentziádnak tapasztalt Kegyelmébe, a' ki állandóul maradok

Kegyelmes Uram,  
Excellentziádnak

Debretzenb. Jun. 15 d. 1804.

alázatos szolgálja  
*Csokonai Mihály.*

<sup>1</sup> T. i. Bibliothekából (rövidítve).

Közli: dr. BÁNYAI ELEMÉR,